

Manuel Vilas

ΟΡΔΕΣΑ

Μετάφραση Αχιλλέας Κυριακίδης

ΙΚΑΡΟΣ

Η μητέρα μου πέθανε στον ύπνο της. Είχε κουραστεί να σέρνεται, αφού δεν μπορούσε να περπατήσει. Ποτέ δεν έμαθα από τι ακριβώς έπασχε. Η μητέρα μου ήταν μια χαοτική αφηγήτρια. Κι εγώ το ίδιο είμαι. Από τη μητέρα μου κληρονόμησα το αφηγηματικό χάος. Δεν το κληρονόμησα από καμία λογοτεχνική παράδοση, ούτε κλασική ούτε αβάν-γκαρντ. Ένας πνευματικός εκφυλισμός που τον προκάλεσε ένας πολιτικός εκφυλισμός.

Στην οικογένειά μου ποτέ δεν εξιστορούσαμε με ακρίβεια όσα συνέβαιναν. Εξού και η δική μου δυσκολία να διατυπώσω όσα μου συμβαίνουν. Η μητέρα μου είχε ένα σωρό αρρώστιες οι οποίες, στις διηγήσεις της, κάλυπταν και αντέκρουαν η μία την άλλη. Δεν υπήρχε τρόπος να βάλει σε τάξη ό,τι της συνέβαινε. Εγώ κατάφερα ν' αποκρυπτογραφώ ό,τι πάθαινε: ήθελε να εισάγει στις αφηγήσεις της την προσωπική ανησυχία, καθώς και να βρίσκει ένα νόημα στα γεγονότα που εξιστορούσε· έδινε ερμηνείες και, στο τέλος, όλα την οδηγούσαν στη σιωπή· ξεχνούσε λεπτομέρειες που τις έλεγε μετά από λίγες μέρες, λεπτομέρειες που θεωρούσε ότι δεν την ευνοούσαν.

Παραποιούσε τα γεγονότα. Φοβόταν τα γεγονότα. Φοβόταν ότι η πραγματικότητα του συμβάντος θα πήγαινε ενάντια στα

συμφέροντά της. Αλλά ούτε κατάφερε να μάθει ποια ήταν τα συμφέροντά της, πέρα από το ένστικτο.

Η μητέρα μου παρέλειπε ό,τι πίστευε πως δεν ήταν υπέρ της. Αυτό το κληρονόμησα εγώ στις αφηγήσεις μου. Δεν είναι ψέμα. Είναι, απλώς, φόβος να κάνεις λάθος, φόβος να τα κάνεις μούσκεμα, φόβος για την αταβιστική κρίση των άλλων επειδή δεν έκανες αυτό που υποτίθεται ότι έπρεπε να κάνεις σύμφωνα με τον ακατανόητο κώδικα της κοινωνικής ζωής. Δεν καταλάβαμε καλά, ούτε η μητέρα μου ούτε εγώ, τι υποτίθεται ότι πρέπει να κάνει κανείς. Από την άλλη, ούτε οι γιατροί και οι γηριάτροι που τη φρόντιζαν, πέτυχαν να επικρατήσουν οι ιατρικές τους εκδοχές απέναντι στις δικές της χαοτικές και αλλοπρόσαλλες. Η μητέρα μου στρίμωχνε στη γωνία τη λογική της ιατρικής και την οδηγούσε στην άβυσσο. Οι ερωτήσεις που έκανε στους γιατρούς είναι αξιομνημόνευτες. Μια φορά κατάφερε έναν γιατρό να της εξομολογηθεί ότι δεν ήξερε τι διαφορά υπήρχε ανάμεσα σε μια βακτηριακή γρίπη και μια ιογενή. Στο πλαίσιο του ηθικού της χάους και της λαχτάρας της να γίνει καλά, οι διαισθητικές και οραματικές παρατηρήσεις της αποδεικνύονταν πιο ενδιαφέρουσες από τις εξηγήσεις των γιατρών. Εκείνη έβλεπε το ανθρώπινο σώμα σαν ένα εχθρικό και σκληρό φίδι. Πίστευε στη σκληρότητα της κυκλοφορίας του αίματος.

Ήταν μια γυναίκα-δράμα. Η δραματικότητα της εξαντλούσε την υπομονή των γιατρών. Οι γιατροί δεν ήξεραν τι να την κάνουν. Τα κόκαλα του ενός ποδιού της ήταν σε κάκιστη κατάσταση. Είχε ένα προσθετικό μέλος που μολύνθηκε. Της το 'βαλαν τις ίδιες μέρες που έκαναν το ίδιο και στον βασιλιά της Ισπανίας, τον Χουάν Κάρλος Α΄. Το είπε η τηλεόραση. Κάναμε πλάκα μ' αυτό. Όταν μολύνθηκε το προσθετικό μέλος, δεν μπορούσαν να

της το αφαιρέσουν γιατί αυτό σήμαινε εγχείρηση, κι η μητέρα μου έπασχε και από καρδιαγγειακά.

Τα βάσανά της ήταν απαριθμητικά. Απαριθμούσε πόνους, κάποιους με φοβερή πρωτοτυπία.

Έμεινε μόνη. Ήταν εκεί, στο σπίτι της, ολομόναχη, και απαριθμούσε βάσανα.

Έπασχε επίσης από άσθμα. Και άγχος. Ήταν μια ζωντανή επιτομή όλων των ασθενειών που έχουν όνομα. Είχε μετατρέψει την ίδια τη συνείδηση της ζωής της σε μη σοβαρή ασθένεια. Οι αρρώστιες της δεν ήταν θανάσιμες· ήταν μικρά καθημερινά μαρτύρια. Ήταν βάσανα – έτσι απλά.

Έμεινε με νοίκι: πενήντα τέσσερα χρόνια έζησε στο νοίκι. Κάπνισε πολύ στα νιάτα της. Θα πρέπει να κάπνιζε μέχρι που έκλεισε τα εξήντα. Δεν ξέρω πότε ακριβώς έκοψε το κάπνισμα.

Μπορώ, όμως, να προσπαθήσω να υπολογίσω κατά προσέγγιση πότε το 'κοψε. Πρέπει να 'ταν γύρω στο 1995. Όταν, δηλαδή, ήταν εξήντα δύο χρονών.

Κάπνιζε μοντέρνα – και μάλιστα, ξεχώριζε από τις ηλικιωμένες της εποχής της επειδή κάπνιζε. Δε θα ξεχάσω τις μάρκες τσιγάρων που δέσποσαν στην παιδική μου ηλικία, κάτι ονόματα που μου φαίνονταν τρανταχτά και μυστηριώδη.

Για παράδειγμα, η μάρκα Kent, που πάντα με γοήτευε, κυρίως για το πανέμορφο λευκό πακέτο. Η μητέρα μου κάπνιζε Winston και L&M. Ο πατέρας μου κάπνιζε λίγο και κάπνιζε Lark.

Όλα εκείνα τα πακέτα πάνω στα τραπέζια και τα τραπεζάκια του σπιτιού μου σχετίζονται με τα νιάτα των γονιών μου. Τότε υπήρχε χαρά στο σπίτι μου, γιατί οι γονείς μου ήταν νέοι και κάπνιζαν. Οι νέοι γονείς κάπνιζαν. Κι είναι απίστευτη η

ακρίβεια με την οποία θυμάμαι εκείνη τη χαρά, μια χαρά τής δεκαετίας του εβδομήντα, των αρχών της δεκαετίας του εβδομήντα: 1970, 1971, 1972, μέχρι το 1973.

Εκείνοι κάπνιζαν, εγώ κοίταζα τον καπνό, κι έτσι πέρασαν τα χρόνια.

Ούτε ο πατέρας μου ούτε η μητέρα μου κάπνισαν ποτέ μαύρο καπνό.

Ποτέ δεν κάπνισαν Ducados, καθόλου μαύρο καπνό. Οπότε κι εγώ την έβαλα στο μάτι εκείνη τη μάρκα, τα Ducados, που τα 'βρισκα άσχημα και αντιπαθητικά. Δεν τα κάπνιζαν οι γονείς μου. Συσχέτιζα τον μαύρο καπνό με τη βρόμα και τη φτώχεια. Μπορεί να είδα ότι υπήρχαν και πλούσιοι που κάπνιζαν Ducados, αλλά αυτό δε μ' εμπόδισε να εξακολουθήσω να κοιτάζω τον μαύρο καπνό με περιφρόνηση ή με φόβο. Πιο πολύ με φόβο. Ο φόβος, τουλάχιστον σε ψυχοσυνθέσεις σαν τη δική μου, σχετίζεται με το ένστικτο της επιβίωσης. Όσο περισσότερο φοβάσαι, τόσο καλύτερα επιβιώνεις. Πάντα φοβόμουν. Αλλά, κατά κάποιον τρόπο, ο φόβος δε μ' εμπόδισε ποτέ να μπαίνω σε μπλεξίματα.

Παρατηρώ τώρα μια τεράστια ρωγμή. Νομίζω πως, ενώ ανακαλώ τις μάρκες που κάπνιζαν οι γονείς μου, ανακαλύπτω μιαν ανέλπιστα χαρά στη ζωή τους, στη ζωή των γονιών μου.

Νομίζω, δηλαδή, πως εκείνοι υπήρξαν πιο ευτυχισμένοι από μένα. Αν και, στο τέλος, απογοητεύτηκαν απ' τη ζωή. Ή, ίσως, απογοητεύτηκαν απ' τη φθορά του σώματός τους.

Δεν ήταν συνηθισμένοι γονείς. Είχαν την ιστορική πρωτοτυπία τους. Ω, ναι, το πιστεύω πια. Ήταν πρωτότυποι, γιατί έκαναν παράξενα πράγματα, γιατί δεν ήταν σαν τους άλλους. Ο λόγος της εκκεντρικότητάς τους, ή του πώς επηρέασε εμένα

ως παιδί εκείνη η εκκεντρικότητα, μου φαίνεται σαν ερωτικό αίνιγμα. Ο πατέρας μου γεννήθηκε το 1930. Η μητέρα μου -εικάζω, αφού άλλαζε το έτος γέννησής της-, το 1932. Νομίζω πως είχαν δύο χρόνια διαφορά, μπορεί και τρία. Κάποτε είχαν διαφορά και έξι χρόνια, γιατί κάπου κάπου η μητέρα μου επέμενε ότι είχε γεννηθεί το 1936, της ακουγόταν διάσημη ημερομηνία, γιατί είχε ακούσει να την αναφέρουν πολλές φορές, τρέχα γύρευε γιατί.

Η αλήθεια είναι ότι είχε γεννηθεί το 1932.

Η μητέρα μου καταγόταν από αγροτική οικογένεια και μεγάλωσε σ' ένα χωριουδάκι κοντά στο Μπαρμπάστρο. Ο παππούς μου απ' τη μεριά του πατέρα μου ήταν έμπορος, αλλά μετά τον Εμφύλιο κατηγορήθηκε για κόκκινος, για δημοκρατικός, και καταδικάστηκε σε δέκα χρόνια φυλάκιση που δεν τα εξέτισε όλα, για λόγους υγείας. Πέρασε έξι χρόνια σε μια φυλακή τής Σαλαμάνκας. Δεν ξέρω πολύ καλά τις λεπτομέρειες, αλλά πού και πού ο πατέρας μου μνημόνευε μια ιστορία φιλίας ανάμεσα στον παππού μου και τους πολιτοφύλακες. Φαίνεται πως είχε φίλους στο Λαϊκό Μέτωπο. Τον κατέδωσαν, όταν οι εθνικιστές μπήκαν στο Μπαρμπάστρο. Ο πατέρας μου ήξερε ποιος τον είχε καταδώσει. Αλλά ο τύπος έχει ήδη πεθάνει. Ο πατέρας μου δεν κληρονόμησε κανένα μίσος. Αυτό που κληρονόμησε, ήταν σιωπή. Δε γνωρίζω πολύ καλά τη φύση αυτής της σιωπής· νομίζω πως δεν ήταν σιωπή πολιτικής φύσης, αλλά κάτι σαν παραίτηση απ' τα λόγια. Δες και ο παππούς μου δεν ήθελε να μιλήσει, και του πατέρα μου του άρεσε η βουβαμάρα.

Θα πεθάνω χωρίς να μάθω αν ο πατέρας μου και ο παππούς μου μίλησαν ποτέ. Μπορεί και να μη μίλησαν ποτέ. Ήταν τυλιγμένοι σε μιαν αδαμιαία ραστώνη. Θα πεθάνω χωρίς να μάθω αν ο πατέρας μου φίλησε ποτέ τον παπού μου. Νομίζω πως

όχι, νομίζω πως δε φιλήθηκαν ποτέ. Με το φιλί νικάς τη ραστώνη. Η ραστώνη των προγόνων μου είναι όμορφη. Εγώ δεν γνώρισα κανέναν από τους παππούδες μου, ούτε από τη μητέρα μου ούτε από τον πατέρα μου. Ούτε φωτογραφίες τους έχω δει. Έφυγαν απ' τον κόσμο πριν ακόμα έρθω στον κόσμο εγώ, κι έφυγαν χωρίς ν' αφήσουν ούτε μία φωτογραφία. Δεν άφησαν ούτε ένα θλιβερό πορτρέτο. Οπότε, δεν ξέρω τι κάνω εγώ σ' αυτόν τον κόσμο. Ούτε η μητέρα μου μιλούσε για τον πατέρα της, ούτε ο πατέρας μου για τον δικό του. Η σιωπή ήταν μια μορφή στάσης. Κάθε άνθρωπος αξίζει να μνημονεύεται, και γι' αυτό δεν παύουμε να μιλάμε γι' αυτόν όταν πεθάνει, όταν δεν θα 'ναι πια άνθρωπος.

Οι γονείς μου δεν πήγαιναν ποτέ στην εκκλησία, όπως έκαναν οι γονείς των συμμαθητών μου· αυτό με παραξένευε πολύ και μ' έφερνε σε αμηχανία μπροστά στους φίλους μου. Δεν ήξεραν ποιος είναι ο Θεός. Όχι πως ήταν αγνωστικιστές ή άθεοι. Δεν ήταν τίποτα. Δεν τα σκέφτονταν αυτά. Στο σπίτι δεν ανέφεραν ποτέ τη θρησκεία. Και τώρα που γράφω αυτή την ανάμνηση μένω έκθαμβος. Ίσως οι γονείς μου ήταν εξωγήινοι. Ούτε καν βλασφημούσαν. Ποτέ δεν ανέφεραν τον Θεό. Έζησαν σαν να μην υπήρχε η καθολική θρησκεία, κι αυτό έχει ανείπωτη αξία στην Ισπανία που τους έλαχε. Η θρησκεία για τους γονείς μου ήταν κάτι αόρατο. Δεν υπήρχε. Ο ηθικός τους κόσμος υπήρξε χωρίς το φетиχισμό του Καλού και του Κακού.

Σ' εκείνη την Ισπανία των δεκαετιών του εξήντα και του εβδομήντα, δε θα τους έπεφτε άσχημα αν πήγαιναν στην εκκλησία. Στην Ισπανία, κανείς δε χάνει όταν πηγαίνει στην εκκλησία.

Αφού η μητέρα μου κάπνιζε, άρχισα κι εγώ να καπνίζω. Στο τέλος, το μόνο που κάναμε ήταν να καπνίζουμε. Η μητέρα μου μου έμαθε το κακό συνήθειο, χωρίς να συνειδητοποιεί τι έκανε. Πάντα έπεφτε έξω στην εκτίμηση των πραγμάτων: έδινε βαρύτητα σε ασήμαντα πράγματα και παραμελούσε τα σπουδαία. Μια ολόκληρη ζωή καπνίζαμε, μέχρι που μας είπαν πως μέσα μας σαπίζαμε. Εκείνη μ' έστειλε ν' αγοράσω τσιγάρα. Κατέληξα να γνωρίζω όλους τους καπνοπώλες τού Μπαρμπάστρο.

Οι νεκροί δεν καπνίζουν.

Μια φορά ανακάλυψα σ' ένα συρτάρι ένα τσιγάρο Kent, που πρέπει να 'χε κρυφτεί εκεί πριν από τριάντα χρόνια. Έπρεπε να 'χει μπει σε τεφροδόχο.

Ψάχνω κάποιο νόημα στο γεγονός ότι δε μένει πια τίποτα. Όλος ο κόσμος χάνει τον πατέρα του και τη μητέρα του – καθαρή βιολογία. Μόνο που εγώ παρατηρώ και τη διάλυση του παρελθόντος και, συνεπώς, την οριστική του αδυναμία να εκφράσει οτιδήποτε. Βλέπω έναν κερματισμό του χώρου και του χρόνου. Το παρελθόν είναι η ζωή που έχει ήδη παραδοθεί στο ιερό λειτούργημα του ζόφου. Το παρελθόν ποτέ δε φεύγει, πάντα μπορεί να επιστρέψει. Επιστρέφει, πάντα επιστρέφει.

Περιέχει χαρά το παρελθόν. Είναι κυκλώνας το παρελθόν. Είναι τα πάντα στη ζωή των ανθρώπων. Το παρελθόν είναι και αγάπη. Το να ζεις στοιχειωμένος απ' το παρελθόν δε σου επιτρέπει να χαρείς το παρόν, αλλά το να χαίρεσαι το παρόν χωρίς να πέφτει πάνω του το βάρος του παρελθόντος με την απόγνωσή του δεν είναι απόλαυση, μα αλλοτρίωση. Δεν υπάρχει αλλοτρίωση στο παρελθόν.